

Recenzja książki Anny Piwkowskiej *Piękno i piekło. Opowieść o Beacie Obertyńskiej*

Barbara Stelingowska

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

ORCID: 0000-0001-7324-1452

Reviewed book

Anna Piwkowska

Piękno i piekło. Opowieść o Beacie Obertyńskiej

Warszawa Państwowy Instytut Wydawniczy, 2021, ss. 371,

ISBN 978-83-8196-280-3.

Barbara Stelingowska, polonistka, doktor nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa. Adiunkt w Instytucie Językoznawstwa i Literaturoznawstwa Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Zainteresowania naukowe koncentruje wokół literatury polskiej i światowej przełomu XIX i XX wieku; w swoich badaniach podejmuje między innymi tematy inności, tożsamości, kobiecości/męskości; interesuje się również obszarem epistolograficznym i biograficznym; mieszka w Siedlcach.

barbara.stelingowska@uph.edu.pl

*Facta Ficta. Journal
of Theory, Narrative & Media*

OPEN ACCESS

Published by Facta Ficta Research Centre in Wrocław under the licence Creative Commons 4.0: Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). To view the Journal's policy and contact the editors, please go to factafictajournal.com

DOI: 10.5281/zenodo.8395126

Recenzowana publikacja przynależąca gatunkowo do biografii i wspomnień jest zwieńczeniem wieloletniej pracy autorki nad odtworzeniem burzliwego życia Beaty Obertyńskiej. W dorobku pisarskim Anny Piwkowskiej jest to kolejna książka autobiograficzna poświęcona artystce, bowiem polskiemu czytelnikowi znane są już eseje biograficzne o legendarnych i wyklętych rosyjskich poetkach Marinie Cwietajewej oraz Annie Achmatowej (Piwkowska 2003; 2015; 2017).

Autorka *Piękna i piekła* sama również jest poetką oraz powieściopisarką. Tomy jej wierszy, wśród których można wymienić między innymi *Farbiarkę*, *Wyspę Nieborów*, *Między monsunami*¹, zostały przetłumaczone na wiele języków europejskich oraz na język kataloński i hebrajski. W 2007 roku wydała także fabularyzowaną powieść *Ślad łyżwy*, której inspiracją stał się życiorys austriackiego poety George’a Trakla i jego siostry Margarethe (Piwkowska 2007).

Recenzowana opowieść o Beacie Obertyńskiej została napisana przez Piwkowską w poetycko utrzymanej stylistyce, w jakiej tylko poetka może pisać o innej poetce. Z wnikliwością i wyczuciem opowiada ona losy autorki *Tartej róży* – współcześnie na nowo odkrywanej literatki o proveniencjach młodopolskich, które otrzymała w spadku po matce Maryli Wolskiej. Beata Kornelia Wanda Anna urodziła się 18 lipca 1898 roku w górskiej miejscowości Skole, „w domu niezwykłym, należącym do jej matki, poetki [...]. Nie urodziła się we Lwowie, chociaż rodzina mieszkała już wtedy w słynnej willi na Zaświeciu. Poród był przedwczesny i poetka urodziła się w pachnącym drzewem domu na Storożce” (Piwkowska 2021: 15). Jej późniejszy tragiczny *exodus* życia rozpoczął się po aresztowaniu, obejmował zesłanie do łagru, cudowne z niego uwolnienie, wstąpienie do armii, wędrówkę po obcych krajach, aż po osiedlenie się w Londynie.

¹ Dotychczas wydane tomy: *Szkicownik* (1989), *Cień na ścianie* (1990), *Wiersze i sonety* (1992), *Skaza* (1996), *Tylko trzy drogi* (2000), *Po* (2002), *Niebieski sweter. Wiersze dawne i nowe* (2004), *Farbiarka* (2009), *Lustrzanka* (2012), *Wyspa Nieborów* (2016), *Między monsunami* (2019).

Autorka biografii rozpoczyna historię życia Obertyńskiej od najtrudniejszego roku 1941 i piekła łagru Loch-Workuta znajdującego się nad rzeką Ussą za kołem podbiegunowym (Obertyńska 1991). Pierwsze opisane zdarzenie ujawnia stylistykę narracji utrzymującą tekst na pograniczu eseju i prozy poetyckiej. Tego rodzaju forma wypowiedzi staje się elementem charakteryzującym całą książkę. Przykładem jest próba wyjaśnienia czasu opowieści, który „będzie miał znaczenie”, zaś autorka spróbuje się „dogadać z tym mitologicznym bogiem poruszającym koło zodiaku, który wszystko widzi, ujawnia i wyrównuje, aby przymknął swe wieczne oko na chronologię” (Piwkowska 2021: 7). I chociaż porządek opowieści zostaje w dużej mierze zachowany, ponieważ czytelnik poznaje historię życia Beaty Obertyńskiej od jej szczęśliwego dzieciństwa począwszy, a na śmierci w Londynie skończywszy, to jego chronologię zaburzają lirycznie przywołane obrazy bezpośrednio niezwiązane z tematem. Szczególnie rozdział pierwszy *Bezimiennie piekło* oraz ostatni *Niebieski pokój* są tekstami utkanymi z wyobrażenia autorskiego, dla którego kanwą stają się epizody z życia Obertyńskiej i jej rodziny (na przykład obraz wiszący na ścianie czy wspomnienie rodzinnej Wigilii). Piwkowska z wyczuciem i subtelnością przywołuje oraz zestawia ze sobą koszmar łagrowego życia z sielskim i bezpiecznym rodzinnym domem.

Po przeczytaniu opowieści o Beacie Obertyńskiej czytelnik nie ma już trudności z umiejscowieniem poetki w historii literatury polskiej, stawiając ją obok Kazimierzy Iłłakowiczówny czy Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej. Stąd też opowieść Anny Piwkowskiej sytuuje się obok innych współczesnych publikacji, autorstwa między innymi Kaliny Błazejowskiej *Uparte serce. Biografia Poświatowskiej* (Błazejowska 2014), Anny Nasiłowskiej *Maria Pawlikowska-Jasnorzevska, czyli Lilka Kossak* (Nasiłowska 2010), czy Joanny Kuciel-Frydryszak *Iłła. Opowieść o Kazimierze Iłłakowiczównie* (Kuciel – Frydryszak 2017).

Biografia składa się z dwudziestu pięciu części, które równie dobrze mogłyby stać się tytułami tomów poetyckich. Należą do nich między innymi *Baraże śmierci*, *Wycie wilków*, *Kokony motyli*, *Kanadyjska koperta i polska wiosna*, czy *Pędrak pod ziemią*. Całość dopełnia kalendarium życia i twórczości Obertyńskiej, bibliografia, źródła cytatów i ilustracji oraz indeks osób. Publikację liczącą trzysta siedemdziesiąt jeden stron uświetniają liczne nigdzie wcześniej niepublikowane fotografie. Wykorzystane zdjęcia pochodzą z kolekcji rodzinnej Anny i Kasprowa Pawlikowskich, ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, Biblioteki Narodowej w Warszawie, Ośrodka KARTA, archiwum Instytutu Polskiego imienia Generała Sikorskiego w Londynie oraz z Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem. Ponadto książka uzupełniona jest o fotografię Jana Marii Kłoczowskiego i portret rysunkowy Obertyńskiej autorstwa Anieli Pawlikowskiej.

Esej biograficzny Piwkowskiej staje się niezwykle ważnym świadectwem literackim i historycznym. Zainteresować się nim mogą zarówno badacze literatury, jak i wszyscy, którym bliska jest duchowa materia życia jednostkowego ukazana na tle wielkich przeobrażeń w obszarze militarnym i ideologicznym. Życie Obertyńskiej to świadectwo – jak napisze Piwkowska – „takiej struktury ducha, która pozwoliła Beacie pozostać poetką także w rosyjskich łagrach” (Piwkowska 2021: 257). Jej twórczość literacka często cytowana w biografii zostaje zestawiona i porównana z poezją między innymi Anny Achmatowej, Osipa Mandelsztama, Wasilija Grossmana czy Mariny Cwietajewej, których z poetką łączyło powinowactwo pokoleniowe i tragizm zesłania. Książka Anny Piwkowskiej staje się również odpowiedzią na pytania zadane przez Obertyńską niegdyś w wierszu *Kiedyś*:

Co po mnie kiedyś tu zostanie
gdy czas mnie śmierci wyswata?
– Nic... Puste miejsce, które zapłynie
dech żywy wielkiego świata.

[...]
A – jaka radość mi największa –
co stąd w pamięci zostanie?
– To całe moje – pożal się Boże! –
to całe moje pisanie...(Obertyńska 1972: 227).

„Gdyby potraktować ten ostatni w tomie i na poetyckiej drodze wiersz – pisze Beata Mytych-Forajter – jako rodzaj życiowego credo Obertyńskiej, można by z niego wyprowadzić trzy ścieżki pozwalające scalić jej dorobek wokół trzech podstawowych tematów [...]. Pierwsza byłaby świadomość własnej znikomości, druga wiąże się z uważnością wdzięcznego spojrzenia. Trzecia wreszcie najściślej przylega do problemu samego pisania, które daje radość, i/bo pozwala siebie wysławić i siebie posklejać” (Beata Mytych-Forajter: 102-103).

Znamienne, że Piwkowska – poetka ocala od zapomnienia biografię i twórczość poetki – Beaty Obertyńskiej. Czyni to z dbałością o szczegóły utrzymane w subtelnej stylistyce wypowiedzi, którą przesiąknięta jest cała książka.

Źródła cytowań

- BŁAŻEJOWSKA, KALINA (2014), *Uparte serce. Biografia Poświatowskiej*, Warszawa: Wydawnictwo Znak.
- KUCIEL-FRYDRYSZAK, JOANNA (2017), *Iłła. Opowieść o Kazimierze Iłłakowiczównie*, Warszawa: Wydawnictwo Marginesy.
- MYTYCH-FORAJTER BEATA (2020), *Beaty Obertyńskiej sposoby na szczęście*, Anna Szawerna-Dyrzka, Ireneusz Gielata (red.), *O szczęściu. Konteksty radosne*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- NASIŁOWSKA, ANNA (2010), *Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, czyli Lilka Kossak*, Toruń: Wydawnictwo Algo.
- OBERTYŃSKA, BEATA (1917), *Tarta róża*, w: Anna Piwkowska (wybór i wstęp), Warszawa: PIW.
- OBERTYŃSKA, BEATA (1927), *Pszczółki w słoneczniku*, Lwów: Biblioteka Medyczna.
- OBERTYŃSKA, BEATA (1932), *Klonowe motyle*, Lwów: Biblioteka Medyczna.
- OBERTYŃSKA, BEATA (1972), *Miód i piołun*, Londyn: Katolicki Ośrodek Wydawniczy Veritas.
- OBERTYŃSKA, BEATA (1983), *Wiersze wybrane*, Andrzej Z. Makowiecki (wstęp), Michał Sprusiński (wybór), Warszawa: PIW.
- OBERTYŃSKA, BEATA (1991), *W domu niewoli*, Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
- PIWKOWSKA, ANNA (2003), *Achmatowa czyli kobieta*, Warszawa: Wydawnictwo „Twój Styl”.
- PIWKOWSKA, ANNA (2007), *Ślad łyżwy*, Warszawa: Wydawnictwo „Twój Styl”.
- PIWKOWSKA, ANNA (2015), *Achmatowa czyli Rosja*, Warszawa: Biblioteka Więzi.
- PIWKOWSKA, ANNA (2017), *Wyklęta. Poezja i miłość Mariny Cwietajewej*, Warszawa: Wydawnictwo Iskry.
- PIWKOWSKA, ANNA (2021), *Piękno i piekło. Opowieść o Beacie Obertyńskiej*, Warszawa: PIW.
- Zakłęte przestrzenie. O twórczości Beaty Obertyńskiej* (2006), Zbigniew Andres i Zenon Ożóg (red.), Warszawa: Wydawnictwo Adam Marszałek.